

Krepost ljubavi u središtu kršćanskog života

Madunić, Kate

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:720064>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

PREDDIPLOMSKI TEOLOŠKO – KATEHETSKEI STUDIJ

KATE MADUNIĆ

KREPOST LJUBAVI U SREDIŠTU
KRŠĆANSKOG ŽIVOTA

Završni rad

Split, 2022.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
PREDDIPLOMSKI TEOLOŠKO – KATEHETSKE STUDIJE

KATE MADUNIĆ

KREPOST LJUBAVI U SREDIŠTU
KRŠĆANSKOG ŽIVOTA

ZAVRŠNI RAD

iz predmeta: *Kršćanska duhovnost*

kod prof. dr. sc. Mladena Parlova

Split, 2022.

SADRŽAJ

UVOD	5
1. KREPOST – POJMOVNO ODREĐENJE I ZNAČAJ.....	7
1.1. Razvoj pojma.....	8
1.2. Etos kreposti	9
1.3. Nauk sv. Pisma	11
1.4. Stečene kreposti.....	11
1.5. Ulivene kreposti.....	13
1.6. Bogoslovne kreposti	14
1.7. Ontološki temelj kršćanskih kreposti	17
2. LJUBAV KAO BOGOSLOVNA KREPOST.....	20
2.1. Jezični problem.....	23
2.2. Isus Krist – utjelovljena Božja ljubav	23
2.3. Jedinstvena veličina kreposne ljubavi	25
2.4. Djelotvorna ljubav	28
2.5. Ljubav i milosrđe.....	28
2.6. Krepost ljubavi u promišljanjima sv. Augustina	30
2.7. Ljubav prema bližnjemu.....	31
2.8. Krepost ljubavi u papinskim dokumentima.....	32
ZAKLJUČAK	33
BIBLIOGRAFIJA	34
SUMMARY	38

Sažetak

Kreposti su temeljne za kršćansku etiku. Kreposti vode ponašanje prema diktatu vjere i razuma, vode čovjeka prema slobodi utemeljenoj na samokontroli i prema radosti u dobrom moralnom životu. Prirodne se kreposti ponekad nazivaju četiri glavne kreposti jer na njima ovise svi manji stavovi. One su razboritost, umjerenost, hrabrost i pravednost. Na ove četiri, kršćanstvo je dodalo tri teološke kreposti: vjere, nade i ljubavi. Ova je klasifikacija preuzeta izravno od apostola Pavla, koji ne samo da je razlikovao ove tri kao specifično kršćanske kreposti, već je izdvojio ljubav kao glavnu od triju. Bogoslovne kreposti vjere, nade i ljubavi (ljubav) su one kreposti koje se izravno odnose na Boga. One se ne stječu ljudskim trudom, nego se, počevši od krštenja, ulijevaju u nas kao darovi od Boga. One nas raspoložuju da živimo u odnosu sa Presvetim Trojstvom. Ljubav predstavlja bogoslovnu krepost kojom ljubimo Boga iznad svega zbog njega samoga, a našeg bližnjeg iz ljubavi prema Bogu kao same sebe. Isus je ljubav proglasio novom zapovijedi. Živjeti život kreposti nadahnut ljubavlju daje kršćanima duhovnu slobodu Božje djece.

Ključne riječi: krepost, ljubav, Božanska ljubav, ljubav u kršćanstvu, milosrđe

UVOD

Crkva uči kako nam Gospodin Bog, s posvetnom milošću, dariva i ulivene kreposti koje postaju temelj kršćanskog duhovnog života; ljudi moraju doći pred Boga skrušena srca i priznati da samo djelovanje Duha Svetoga u našim životima omogućuje kršćanski život. Kršćanska nas vrlina usmjerava prema uobičajenim obrascima kršćanskog života koji svjedoče o Evanđelju, usmjerava Crkvu prema vrsti zajednice koja utjelovljuje i oblikuje te kreposti.

Bez zalaganja u vjeri za pomirenje grešnika u ovom slomljenom svijetu i Boga, čovječanstvo ne bi moglo imati karakter ljubavi, razlučivanja i povjerenja koji je svojstven narodu Božjem unutar crkvene zajednice koji već, po Božjoj milosti kroz vjeru, ima udio u božanskom životu koji nam se otvorio u Isusu Kristu.

Kršćanski duhovni život utemeljen je na Bogu koji je izvor svih kreposti. To je sam Bog, koji ulijeva i proizvodi u nama božanske darove kreposti po Kristovim zaslugama. Djela Božja nadilaze naše prirodne sposobnosti u tripartitnu podjelu vjere, nade i ljubavi. Vjera nam daje spoznati svoga Boga za kojega poslušno i vjerno živimo; nada nas tjera da se veselimo što ćemo mu se dosljedno i konačno pridružiti u konačnoj sudbini; a ljubav nas vodi da volimo njega i svoje bližnje. Kršćanski vjernici nove su Božje kreacije kroz vjeru i nadu i stoga moraju ponovno ujediniti sve kreposti ljubavi, moći i pravde primljene od Boga i živjeti u ontološkoj stvarnosti kao nova bića u Kristu. Te su kršćanske kreposti odlike života novih bića koja odgovaraju na Isusov poziv i ispunjavaju svoje funkcije Kristovih sljedbenika u potrazi za istinskom dobrotom i konačnim savršenstvom.

Ideja ljubavi tema je nebrojenih pjesama, priča i filmova, ali i naših svakodnevnih misli. Ipak, unatoč svom tom fokusu i žeđi za ljubavlju kroz vjekove, mnogi se bore da je pronađu ili čak razumiju što je prava ljubav. Kultura često povezuje strast s ljubavlju. Ali trebamo paziti da puke osjećaje, koliko god bili intenzivni, ne izjednačimo s ljubavlju jer oni mogu biti vrlo različite stvarnosti. Od kreposti koje čovjeku služe na putu prema svetosti najveća je ljubav. Kao teološka krepost, ljubav je uobičajena i čvrsta sklonost nastojanju da postanemo poput Gospodina u konkretnim situacijama, ljubeći Boga i bližnjega, dajući nam duhovnu

slobodu djece Božje. Nadalje, jedna od riječi za „ljubav“ na latinskom je „caritas“, koja označava sebedarnu ljubav, a ista uključuje i samožrtvovanje, odnosno darivanje sebe slobodno, voljno i tražeći dobro drugoga. Konkretno, ljubav je odnos, a punina ljubavi usmjerena je prema sjedinjenju, prema zajedništvu. Po svojoj prirodi dinamična je i kreativna, nastoji donijeti novi život. Svatko od nas, naime, pronalazi svoje porijeklo u ljubavi.

Ovaj smo rad podijelili na dva dijela. U prvom ćemo istraživati sam pojam ljubavi te pojam ljubavi kako ga predstavlja i shvaća kršćanska teologija, a na temelju božanske Objave. U drugom dijelu, na temelju relevantnih dokumenata crkvenog Učiteljstva, istražiti će se ljubav kao središnja teologalna krepost. U završnom, zaključnom djelu rada, predstavljena su zaključna razmatranja o ovoj temi.

1. KREPOST – POJMOVNO ODREĐENJE I ZNAČAJ

Kršćanski moralni život je onaj koji nastoji njegovati i prakticirati kreposti. U *Katekizmu Katoličke Crkve* krepost je definirana kao „postojano i čvrsto raspoloženje činiti dobro. Ona daje osobi ne samo da dobre čine izvrši, nego da od sebe daje najbolje. Kreposna osoba svim osjetilnim i duhovnim silama teži prema dobru; za njim teži i za nj se konkretnim činima opredjeljuje.“¹

Za krepost se može reći da predstavlja trajno i dobro duševno raspoloženje po kojemu se čestito živi, ili sažetije: krepost predstavlja svjesnu dobru naviku (*habitus operativus bonus*). Ona ne predstavlja automatske navike (koja nemaju zasluge), niti neku lošu navadu (koja zaslužuje kaznu), no uvijek i unatoč svemu navedenom, sama krepost se razvija dugotrajnim vršenjem dobrih čina. Sama krepost uključuje ispravne ciljeve i namjere, dobra djela kao jedino ispravno sredstvo za postizanje cilja, ispravne mjere u djelu, te upornost i ustrajnost u dobru. Za krepost se također može reći da predstavlja veliku snagu ljudske duše. Ona je osnova katoličke askeze, a njen ideal je vrlina, odnosno kršćanska svetost. Kršćanske kreposti proizlaze iz nadnaravnih stanja (milost) i nadnaravnih motiva (vjera i ljubav prema Kristu). Kreposti na najbolji način usavršuju čovjeka i njegovo nastojanje prema dobru. One čovjeku olakšavaju vršenje teških moralnih obaveza i dužnosti. Bez njih je pak sličan smokvi koja ne daje plodove. Plodovi kreposti uvijek su djela dobrote, časti, poštenja i ljepote.²

Kreposti pridonose kršćanskoj savršenosti i svetosti na razne načine. Prije svega, kada se vrše pod poticajem milosti i motivirani milosrđem, djela kreposti su zaslužna za povećanje milosti. Drugo, one se odnose na bit kršćanske savršenosti, jer milosrđe je glavna krepost kršćanske svetosti, dok se ostale vrline odnose na kršćansko savršenstvo koje nalaže milosrđe. Treće, kreposti predstavljaju neku vrstu cilja u smislu da se kroz savršenstvo kreposti pojedinac oblikuje Kristu i tako daje slavu Bogu. Sve kreposti pridonose kršćanskom savršenstvu, a obrasci pojedinih kreposti koje djeluju u životu pojedinca bit će određen nečijim pozivom ili životnim stanjem, kao i nečijim posebnim darovima ili karizmom. Dakle, kod svetaca nalazimo da je

¹ *Katekizam Katoličke Crkve*, Hrvatska biskupska konferencija – Glas Koncila, Zagreb, 2016., br. 1803. (dalje u tekstu KKC).

² Usp. Živan BEZIĆ, *Kršćansko savršenstvo – asketika*, Crkva u svijetu, Split, 1973., str. 80.

svaki prakticao kreposti do herojskog stupnja i bio potaknut darovima Duha Svetoga, ali jedan se svetac razlikuje od drugoga po krepostima koje su tvorile obrazac svetosti.³

Teološke kreposti nazivaju se tako jer omogućuju pojedincu da se izravno poveže s Bogom, dok moralne kreposti imaju za cilj ispravnu upotrebu i kontrolu naših sposobnosti u odnosu na one stvari koje mogu poslužiti kao sredstvo za osobnu svetost i vječni život. Dakle, vjerom imamo povjerenja u Boga i prihvaćamo sve što je on objavio; nadom prihvaćamo Božja obećanja i Boga kao najveće od svih dobara; ljubavljamo ljubimo Boga kao najveće Dobro, a sve drugo u Bogu i poradi Boga.⁴

1.1. Razvoj pojma

Ako je danas riječ „krepost“ izgubila svoj sjaj, svoju privlačnost, svoj tobožnji cilj, ako je njezin izraz izgubio svoje značenje, onda se mora reći da je ovaj prigovor upućen na pogrešnu adresu. Malo tko se stvarno protivi „kreposti“. Zapravo se bori s njezinim karikaturama. Karikature, izgledi, farizejski načini gledanja, odbojni oblici svetosti bili su dovoljni kroz povijest da, u nekoj bezobzirnoj žurbi negativnih generalizacija, suvremeni čovjek samu krepost jednostavno vidi i doživi kao „beskorisnu“ ili „nepotrebnu“.⁵

Krepost i krepostan život su od davnina poštovali svi narodi (Perzijanci, Židovi, Grci, Kinezi, Indijci). O kreposti su velika djela pisali stari (Platon, Aristotel, stoici) i novi filozofi (Scheller, Spranger, Kant, Wundt, Paulsen i dr.), a također se nalazi u Svetome pismu, kao i u djelima kršćanskih moralista. U današnje vrijeme, velikim dijelom, krepost je zaboravljena i prezrena zbog činjenice da zahtjeva od čovjeka žrtve i odricanja. Radi toga joj se u današnjem društvu rijetko spominje i ime pa se češće govori o „vrlini“, nego o „kreposti“. To su razlozi zbog kojih je u današnje vrijeme i najviše potrebna.

Kreposti su temeljne za kršćansko moralno življenje. One se sastoje od četiri „prirodne“ kreposti koje je poznao i jako cijenio stari poganski svijet, a koje

³ Usp. Jordan AUMANN, *Spiritual Theology*, Sheed and Ward, London, 1980., str. 170.

⁴ Usp. *Isto*.

⁵ Usp. Ivan FUČEK, *Krepostan čovjek — domet i zadatak*, u: *Crkva u svijetu*, 14 (1979.) 3, str. 239.

proizlaze iz ispravno življenog čovještva (odatle naziv „prirodne“), i tri „teološke-teologalne“ kreposti, za koje doznajemo jedino iz božanske Objave. Krepost je definirana kao „sukladnost života i ponašanja s načelima morala“. Kreposti su stoga praktični stavovi i navike usvojene u poslušnosti tim načelima. Konvencionalno su nabrojane kao sedam kreposti jer bi taj broj trebao, u kombinaciji sa svojim suprotnim brojem od sedam smrtnih grijeha, pokrivati cijeli raspon ljudskog ponašanja. Prirodne se kreposti ponekad nazivaju četiri glavne kreposti jer na njima ovise svi manji stavovi. Oni su razboritost, umjerenost, jakost i pravednost. Za ovo nabranje se kaže da seže do Sokrata i sigurno se može naći kod Platona i Aristotela. Kasnorimski i srednjovjekovni kršćanski mislioci – poput Ambrozija, Augustina i Tome Akvinskog – preuzeli su popis kao zgodan sažetak učenja drevnih filozofa i najviše izvrsnosti kojoj su težili.⁶

Na četiri stožerne kreposti kršćanstvo je dodalo tri teološke kreposti: vjere, nade i ljubavi. Ova je klasifikacija preuzeta izravno od apostola Pavla, koji ne samo da je razlikovao ove tri kao specifično kršćanske kreposti, već je izdvojio ljubav kao glavnu od triju: „Tako vjera, nada, ljubav ostaju, ovo troje; ali najveća od njih je ljubav“ (1 Kor 13,13). Prema kršćanskom učenju, teološke kreposti ne potječu od čovjeka. Proizlaze od samoga Boga, koji ih dariva s posvetnom milošću, a koju nam je zaslužio Isus Krist. U kršćanskoj moralci, ljubav, kao i milosrđe, koji su izostavljeni s popisa poganskih filozofa, postaju vladajući standard po kojem se sve ostalo treba suditi.⁷

1.2. Etos kreposti

Utilitarizam sugerira da je sreća svijeta krajnji cilj morala. Deontologija tvrdi da je u moralnom odlučivanju najvažnije izvršiti moralnu dužnost prema zadanom pravilu. Kršćanski moral kreposti kaže da je nasljedovanje Krista i time iskazivanje slave Bogu kroz naše posvećenje glavni cilj (telos) svakog kršćanina. Osim toga, kršćanski moral kreposti čini stav srca djelatnika relevantnim u procesu moralnog donošenja odluka. Za deontologa, stav djelatnika nema nikakvu razliku. Motiv za

⁶ Usp. *Virtue in Christianity*, dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/virtue-in-Christianity>, (pristupljeno 17. 4. 2022.)

⁷ Usp. *Isto*.

ispravno poštivanje pravila je dužnost. Djelatnik mora činiti ono što pravila kažu, ne zato što ima bilo kakvu sklonost tome, već zato što mora slijediti pravila. Za utilitariste, kada je u pitanju donošenje pravog izbora, jedini važan čimbenik je da maksimizira zadovoljstvo ili sreću u svijetu. Ali kršćani mogu oponašati Krista slijedeći svoju vlastitu kreposnu narav i istovremeno uživati čineći pravu stvar.⁸

Ne samo da je pojedinačni činitelj važan već je i njegov društveni kontekst ili zajednica ključna komponenta etike kreposti. Nitko ne donosi moralne odluke izoliran od svoje zajednice. To jasno pokazuje prigovor koji se najčešće iznosi protiv morala kreposti: budući da moral kreposti opisuje ono što treba biti, a ne činiti, nije od pomoći u propisivanju što učiniti u određenoj situaciji. Drugim riječima, ne daje stvarne smjernice djelatniku u moralnom odlučivanju. U odgovoru na ovaj prigovor valja istaknuti da ljudska bića nisu autonomni, samoodlučujući akteri, već živimo u zajednici s drugima i možemo i trebamo tražiti pomoć drugih.⁹

To je važno jer pokazuje biblijsku istinu da nismo sami u proživljavanju kršćanskog života. Mnogo je vjernika koji su prošli prije nas i koji su se borili s istim problemima s kojima se mi borimo. Postoje ljudi koje je Bog postavio u naše današnje živote koji nam mogu pomoći u donošenju teških odluka u kojima nismo sigurni u ispravno djelovanje. Moral kreposti može nam pomoći u razumijevanju onoga što znači pravedno djelovati kao Kristov sljedbenik. Kršćanin nije prepušten sam sebi da odredi koje su to kreposti. Bog je dao kršćaninu novu narav i obećao da će neprestano raditi na mijenjanju i posvećivanju svoje djece. Kršćani mogu biti moralni, ne zato što maksimiziraju jedinice sreće ili zato što savršeno slijede standardni skup pravila, već zato što su novo Božje stvorenje. U sebi imaju samu Kristovu narav koja im daje vodstvo i smjer u procesu moralnog donošenja odluka.¹⁰

⁸ Usp. Benjamin R. KILIAN, *Virtue Ethics for Christians*, dostupno na: https://digitalcommons.cedarville.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1008&context=cedar_ethics_online (pristupljeno 20. 4. 2022.)

⁹ Usp. *Isto*, str. 3.

¹⁰ Usp. *Isto*, str. 4.

1.3. Nauk Svetoga pisma

Obzirom na Stari zavjet može se zaključiti da je Biblija siromašna kada se govori općenito o vrlinama ili porocima. Za razliku od grčkog humanizma Biblija ne promatra vrlinu u smislu čovjeka i njegovog savršenstva, već u smislu Boga i njegovog plana za čovjeka. Bog želi ujediniti ljude sa sobom i međusobno, a ta komunikacija zahtijeva moralni napredak. Savršen čovjek nije čovjek koji to nastoji biti, nego čovjek koji traži Boga i slijedi put koji mu je Bog odredio da bi uspio; samo takav čovjek može doživjeti svoj osobni procvat.¹¹

Isus nas poziva da postanemo djeca Božja na temeljima božanski utemeljenih kreposti kako bismo na određeni način djelovali kao njegovi učenici, djeca Božja i nasljednici Kraljevstva nebeskog. U Pavlovim poslanicama, vjernici su pozvani da se kao žive žrtve predaju na cjeloživotno putovanje rasta, ljubavi i služenja kao odgovor na milosrdnu ljubav Božju u Isusu Kristu. Odgovor u potpunoj poslušnosti Božjoj milosti u vjeri dovest će vjernike, kao nova kršćanska bića, do jedinstvenog i posebnog ostvarenja Božje ljubavi i obogaćivanja njihovih stavova i raspoloženja. Božanski utemeljene kreposti koje se veličaju u Svetom pismu, a koje se odnose na sve aspekte našeg života, otkrivene su riječi i upute Božje za jačanje božanskog moralnog karaktera koji se očituje u Gospodinu Isusu Kristu.¹²

1.4. Stečene kreposti

Učinkovit moralni život zahtijeva prakticiranje i ljudskih i teoloških kreposti. Stečene kreposti oblikuju dušu s navikama uma i volje koje podupiru moralno ponašanje, kontroliraju strasti i izbjegavaju grijeh. Kreposti vode ponašanje prema diktatu vjere i razuma, vode čovjeka prema slobodi utemeljenoj na samokontroli i prema radosti u dobrom moralnom životu. Suosjećanje, odgovornost, osjećaj dužnosti, samodisciplina i suzdržanost, poštenje, odanost, prijateljstvo, hrabrost i upornost

¹¹ Usp. Ivan FUČEK, *Krepostan čovjek — domet i zadatak*, str. 239.

¹² Usp. Solomon YIU - Koos VORSTER, *The goal of Christian virtue ethics: From ontological foundation and covenant relationship to the Kingdom of God*, u: *In Die Skriflig/In Luce Verbi*, 47 (2013.) 1, str. 2.

primjeri su poželjnih kreposti za održavanje moralnog života. Povijesno gledano, stečene kreposti grupiramo oko onoga što se naziva kardinalnim ili stožernim krepostima. Prema KKC-u četiri kreposti imaju ulogu stožera i zbog toga se i zovu stožerne, a sve ostale se svrstavaju oko njih. To su: razboritost, pravednost, jakost i umjerenost. Njihovu stožernu ulogu nalazimo i u Svetome pismu: „Ako li tko ljubi pravednost, kreposti su plodovi njezinih napora: jer ona poučava umjerenosti i razboritosti, pravednosti i hrabrosti“ (Mudr 8,7). U mnogim poglavljima Svetog pisma te se kreposti hvale pod drugim imenima.¹³

Stožerne kreposti mogu biti stečene ili ulivene; stečene se „stječu“ (odatle naziv „stečene“) čestim ponavljanjem kreposnih radnji koje uspostavljaju obrazac kreposnog ponašanja. Postoji recipročan odnos između kreposti i djela jer nas krepost, kao unutarnja stvarnost, raspolaze da djelujemo izvana na moralno dobar način. Kroz činjenje dobrih djela, krepost u nama jača i raste.¹⁴

U *Katekizmu Katoličke Crkve* ljudske kreposti su definirane kao „čvrsti stavovi, stalna raspoloženja, trajne savršenosti razuma i volje koje ravnaju našim činima, zapovijedaju našim strastima i upravljaju našim vladanjem po razumu i vjeri. One daju lakoću, gospodstvo nad sobom i radost za moralno dobar život. Krepostan je čovjek onaj koji slobodno čini dobro.“¹⁵

Stečene se kreposti također stječu gledanjem na dobar primjer drugih i obrazovanjem o njihovoj vrijednosti i metodama za njihovo stjecanje. Priče koje nas nadahnjuju da želimo da takve kreposti pridonose njihovom rastu u nama. Oni se stječu snažnom voljom za postizanjem takvih ideala. Osim toga, nudi nam se Božja milost da pročistimo i ojačamo naše stečene kreposti, jer naš rast u kreposti može biti spriječen stvarnošću grijeha. Osobito kroz molitvu i sakramente otvaramo se darovima Duha Svetoga i Božjoj milosti kao još jednom načinu na koji rastemo u kreposti.¹⁶

¹³ KKC, br. 1805.

¹⁴ Usp. *What is virtue? Why is it important in the Christian life?*, dostupno na: <https://www.archspm.org/faith-and-discipleship/catholic-faith/what-is-virtue-why-is-it-important-in-the-christian-life/>, (pristupljeno 22.4.2022.)

¹⁵ KKC, br. 1804.

¹⁶ Usp. *What is virtue? Why is it important in the Christian life?*, dostupno na: <https://www.archspm.org/faith-and-discipleship/catholic-faith/what-is-virtue-why-is-it-important-in-the-christian-life/>, (pristupljeno 22. 4. 2022.)

1.5. Ulivene kreposti

Kreposti se mogu steći na dva načina: 1. dosljedna ustrajnost u činjenju dobrih djela prirodnom snagom vlastitih zasluga ili 2. primajući ih kao izravne Božje darove. Prve se nazivaju stečene (*virtutes acquisitae*), dok se druge nazivaju ulivene (*virtutes infusae*) ili darovane. Dakle, ulivene kreposti plod su posvetne milosti i stoga su nadnaravne. Trebamo ih jer prirodne kreposti same po sebi ne mogu ići izvan granica prirodnih sila i nikada ne mogu doseći nadnaravnu vrijednost.¹⁷ Može se reći da stečene stožerne kreposti pomažu ulivene stožerne kreposti. Teologalne su samo ulivene te njih nije moguće steći vježbanjem.

Za razliku od stečenih kreposti, ulivene ih visoko nadmašuju. Ulivene kreposti su nadnaravne, a druge su naravne. Iako se obadvije katkad mogu odnositi na isti objekt, nisu isto ni po svome porijeklu jer su ulivene izravno dane od Boga (a stečene ljudi stječu vježbom), niti po načinu djelovanja: jer su plod upliva milosti (s druge strane stečene djeluju i bez milosti). Također, nisu iste po svojoj svrsi. Kod ulivenih je ona uvijek nadnaravna (kod stečenih može biti i naravna), a niti po svjetlu kojim se rukovode: ulivene se povode za svjetlom vjere, a stečene svjetlom razuma.¹⁸

Za razliku od stečenih kreposti, ulivene kreposti same po sebi ne olakšavaju djelovanje (kao što je grešnik koji se kaje koji se isprva teško prilagođava životu kreposti) sve dok se ne stekne ponavljanjem dobrih djela. Obadvije vrste kreposti nisu nužno povezane i mogu se posjedovati odvojeno (na pr. kršteno dijete posjeduje ulivene kreposti, a nema stečene).¹⁹

Ulivene kreposti predstavljaju Božji dar sposobnosti za vrhunaravna djela. One su potpuno upravljene na kreposno djelovanje jer uvijek prate milost posvećujuću, te se s njome dobivaju i gube. One su kao grane na stablu milosti. Povećavaju se također s njome, osobito djelima savršene ljubavi. Ulivene kreposti ne mogu direktno oslabiti, jer su isključivo dar Božji, a ne ljudska stečevina, ali mogu indirektno zbog malih grijeha ili suprotnih čina. Nakon počinjenja smrtnoga grijeha čovjek ih gubi sve, osim

¹⁷ Usp. Živan BEZIĆ, *Kršćansko savršenstvo – asketika*, str. 81.

¹⁸ Usp. *Isto*.

¹⁹ Usp. *Isto*.

vjere i ufanja koje ostaju, ali oslabljene (ljubav postaje paralizirana). Valja naglasiti da se i one mogu izgubiti grijesima nevjere i očaja.²⁰

1.6. Bogoslovne kreposti

Katekizam Katoličke Crkve za bogoslovne kreposti navodi da „ljudske se kreposti ukorjenjuju u bogoslovne kreposti koje prilagođuju moći čovjeka da može imati udjela u božanskoj naravi. Doista, bogoslovne se kreposti odnose izravno na Boga; one čine kršćane spremnima da žive u vezi s Presvetim Trojstvom. Trojedini Bog im je izvor, uzrok i objekt.“²¹ Uz ulivene teologalne kreposti teologija govori i o ulivenim moralnim ili stožernim krepostima:

„Ulivene kreposti mogu biti bogoslovne (*virtutes theologicae*) ili ćudoredne (*virtutes morales*). Bogoslovnima nazivamo one kreposti kojima je materijalni i formalni objekt sâm Bog, od njega se samo dobivaju, njegovom se Objavom spoznavaju i svoga imaoca na neki način, s Bogom izjednačuju. To su vjera, ufanje i ljubav. Moralne kreposti uređuju odnos naše volje prema svim ostalim njezinim dužnostima. Dok se prve odnose direktno na sam cilj našega života, potonje su upravljene na potrebna ćudoredna sredstva. Glavne moralne kreposti zovu se stožernima (*virtutes cardinales*).“²²

Bogoslovne kreposti vjere, nade i ljubavi su one kreposti koje se izravno odnose na Boga. Oni se ne stječu ljudskim trudom, nego se, počevši od krštenja, ulijevaju u nas kao darovi od Boga. Oni nas raspolažu da živimo u odnosu sa Presvetim Trojstvom. Vjera, nada i milosrđe utječu na ljudske kreposti povećavajući njihovu stabilnost i snagu za naše živote. Svaka od deset zapovijedi zabranjuje određene grijeha, ali svaka također ukazuje na kreposti koje će nam pomoći izbjeći takve grijeha. Kreposti kao što su velikodušnost, siromaštvo duha, blagost, čistoća srca, umjerenost i čvrstoća pomažu nam da prevladamo i izbjegnemo ono što se naziva sedam smrtnih ili kapitalnih grijeha – ponos, srebroljublje ili pohlepa, zavist, ljutnja, požuda, proždrljivost i lijenost - a to su oni grijesi koji rađaju druge grijeha i poroke. Rast u

²⁰ Usp. *Isto*.

²¹ KKC, br.1812.

²² *Isto*, str. 82.

kreposti važan je cilj svakog kršćanina, jer kreposti igraju vrijednu ulogu u životu kršćanskog moralnog života.

Ljudi upravljaju čitav svoj život prema Bogu putem tri temeljna duševna čina: vjere, ufanja i ljubavi. Svojim umom, koji je određen za istinu, čovjek vjeruje u Boga kao vrhovnu Istinu; a svojom voljom, koja teži samo dobru, čovjek se ufa u Boga kao njegovo najveće i zapravo jedino dobro. Naposljetku ga ljubi, ne samo kao njegovo osobno dobro, nego kao najveće Dobro u sebi, tj. puninu i izvor svakoga dobra. Valja naglasiti kako vjera, ufanje i ljubav nisu samo pojedinačni, izolirani čini duše koji se gube u nepovrat, već predstavljaju odraz stalnog raspoloženja i duševnog stanja u odnosu Boga, zovemo ih krepostima. One su najvažnije među krepostima, zbog toga jer iz njih druge kreposti i tako najtješnje čovjeka povezuju s Bogom.²³

Vjera kao bogoslovna krepost je ponajprije čin povjerenja u Boga koji se objavljuje kao ljubitelj čovjeka, a potom je i čin vjerovanja u istine koje je objavio Bog i stoga zahtijeva pristanak intelekta. Ali čin vjerovanja ne slijedi nikakav diskurs intelekta ili bilo kakav dokaz koji zahtijeva vjerovanje; počiva na autoritetu Božjeg otkrivanja, i stoga zahtijeva zapovijed volje koja prethodi činu vjere. Savršeno djelovanje kreposti vjere zahtijeva stanje posvećujuće milosti i djelovanje ljubavi. Tako je Tridentski koncil ustvrdio da nas vjera koja nije sjedinjena s nadom i ljubavlju ne sjedinjuje savršeno s Kristom niti nas čini živim članovima njegova mističnog tijela. Međutim, isti je koncil objavio da osobe u smrtnom grijehu još uvijek mogu posjedovati neformiranu vjeru (nepotaknutu milosrđem). Oni i dalje vjeruju u istine vjere na temelju autoriteta Božjeg otkrivanja. Samo će ozbiljan grijeh usmjeren protiv vjere uništiti krepost vjere.²⁴

Tridentski sabor kaže da je vjera početak, temelj i korijen opravdanja, a bez vjere nije moguće ugoditi Bogu i biti ubrojen među njegovu djecu. Ona je početak jer uspostavlja prvi kontakt s između nas i Boga, tvorca nadnaravnog poretka. Prva stvar je vjerovati u Boga. To je temelj, budući da sve ostale kreposti pretpostavljaju vjeru i na njoj se postavljaju kao na građevinu na njezinu temelju. Bez vjere je nemoguće nadati se ili ljubiti. To je korijen, jer u njoj, oživljenom milosrđem, žive sve ostale

²³ Usp. Živan BEZIĆ, *Kršćansko savršenstvo – asketika*, str. 82.

²⁴ Usp. Jordan AUMANN, *Spiritual Theology*, str. 172.

kreposti. Kada je potaknuta milosrđem, vjera proizvodi, između ostalog, dva velika učinka u duši: sinovski strah Božji koji pomaže duši da se očuva od grijeha i pročišćenje srca koje je uzdiže u visine i čisti od njezinih naklonost i zemaljskim stvarima.²⁵

Nada je teološka krepost koju je Bog ulio u volju, po kojoj se s potpunom sigurnošću pouzdajemo u postizanje vječnog života i sredstava potrebnih da do njega dođemo, potpomognuti svemogućom Božjom pomoći. Primarni cilj nade je vječno blaženstvo; sekundarni objekt sastoji se od svih sredstava koja do njega vode. Formalni motiv nade je pomoćna Božja svemoć, konotirajući božansko milosrđe i Božju vjernost svojim obećanjima. Nada prebiva u volji, jer je njen pravi cilj dobro, koje je predmet volje, ali milosrđe i vjera savršeni su od nade. Apsolutno govoreći, i vjera i nada mogu postojati bez milosrđa (neformirane vjere i nade), ali nijedna ulivena krepost ne može postojati u duši bez vjere.²⁶

Nada teži svome objektu s apsolutnom sigurnošću, istini koja zahtijeva neko objašnjenje. Crkva uči da bez posebne objave ne možemo biti sigurni da ćemo postići svoje vječno spasenje, iako možemo i trebamo imati apsolutnu sigurnost da uz pomoć svemogućeg Božje pomoći nijedna zapreka našem spasenju nije nepremostiva. Dobra ovoga svijeta spadaju u sekundarni predmet nade, ali samo u onoj mjeri u kojoj nam mogu biti korisna za spasenje. Zbog toga sveti Toma kaže da, osim spasenja svoje duše, ne trebamo od Boga tražiti nikakvo dobro osim ako ono nije na neki način povezano s našim spasenjem. Čin nade, čak i neformirane nade, sam je po sebi dobar i krepostan. To je izričito rečeno u Svetom pismu (usp. Ps 119,112; Mt 6,33; Kol 3,1; Heb 11,26) i može se teološki pokazati jer je vječni život nadnaravni krajnji cilj čovjeka. Stoga, raditi s pogledom uprtim u ovaj cilj nije samo dobro i kreposno nego i nužno.²⁷

Po istom principu, u ovom životu ne postoji stanje savršenstva koje obično isključuje motive nade. Kao i svaka druga krepost, nada može sve više rasti. Razmotrimo glavne faze njegovog razvoja u različitim fazama u duhovnom životu.

²⁵ Usp. *Isto*.

²⁶ Usp. *Isto*, str. 179.

²⁷ Usp. *Isto*.

Iznad svega, početnici bi trebali izbjegavati padanje u jednu od dvije krajnosti suprotne nadi: preuzetnost i očaj. Kako bi izbjegli prvo, trebali bi uzeti u obzir da bez Božje milosti ne možemo učiniti apsolutno ništa u nadnaravnom poretku. “Bez mene ne možete učiniti ništa” (Iv 15,5). Bez Božje pomoći čovjek ne bi mogao imati niti jednu dobru misao ili čak dostojno izgovoriti Isusovo ime (1 Kor 12,3). Trebali bi zapamtiti da je Bog beskrajno dobar i milosrdan, ali da je i beskrajno pravedan (Gal 6,7). On nas je spreman spasiti, ali pod uvjetom da surađujemo s njegovom milošću (1 Kor 15,10) i da svoje spasenje radimo u strahu i trepetu (Fil 2,12).²⁸

Kako bi izbjegli očaj i obeshrabrenje, početnici trebaju shvatiti da je Božje milosrđe neumorno u opraštanju grešniku koji se kaje, i ako je sigurno da sami od sebe ne možemo učiniti ništa, isto je tako sigurno da uz Božju milost možemo učiniti sve (Fil 4,13). Potrebno je, dakle, hrabro ustati iz svojih padova i obnoviti životno putovanje s većim naporom i žarom, uzimajući priliku iz same greške da se poveća budnost i napor. „Sve surađuje na dobro onih koji ga ljube, koji su po njegovoj odluci pozvani“ (Rim 8,28).²⁹

1.7. Ontološki temelj kršćanskih kreposti

Teologalne kreposti vjere, ufanja i ljubavi predstavljaju iznašašće židovsko-kršćanske tradicije. Kršćanski duhovni život predstavlja život u Duhu i po Duhu i predstavlja sudjelovanje u životu koji je vlastit Gospodinu Bogu. U dioništvo intimnosti svoga božanskog života, putem ljubavi i milosrđa, Bog poziva čovjeka. Ne samo poziva i nudi, nego i omogućuje čovjeku to dioništvo. Bog to čini na način da čovjeku dariva ulivene kreposti, posvetnu milost, djelatnu milost, plodove i darove Duha Svetoga. Sve navedeno tvori nutarnji nadnaravni organizam kršćanskoga duhovnog života. Ulivene su kreposti, teologalne i moralne, nešto poput instrumenata (nutarnji operativni habitusi) po kojima djelatna i posvetna milost u čovjeku izvodi posvetno i spasenjsko djelovanje.³⁰

²⁸ Usp. *Isto*, str. 180.

²⁹ Usp. *Isto*.

³⁰ Usp. Mladen PARLOV, *Razumska krepost vjere – temelj kršćanskoga života*, Godišnji pastoralni skup Pastoralne Jahrestagung Vierzehnheiligen – 22.-25.09.2014., Frankfurt am Main, 2015., str. 127.

Prije svega, kršćanske kreposti izgrađene su na temelju Božje milosti; ljudi moraju doći pred Boga skrušena srca i priznati da samo djelovanje Duha Svetoga u našim životima omogućuje kršćanski život. Kršćanska nas vrlina usmjerava prema uobičajenim obrascima kršćanskog života koji svjedoče o Evanđelju, usmjerava Crkvu prema vrsti zajednice koja utjelovljuje i oblikuje te kreposti.³¹

Bez zalaganja u vjeri za pomirenje grešnika u ovom slomljenom svijetu i Boga, čovječanstvo ne bi moglo imati karakter ljubavi, razlučivanja i povjerenja koji je svojstven narodu Božjem unutar crkvene zajednice koji već, po Božjoj milosti kroz vjeru, udio u božanskom životu koji nam se otvorio u Isusu Kristu.³²

Wilson gleda na kršćanski moral kreposti temeljen na razumijevanju stvarnosti vrlo različitom od ostalih etika kreposti. Kršćanska krepost nije ono što ljudi postižu, nego ono što Bog omogućuje. Ontološki je ukorijenjena u Božjoj milosti kroz pomirenje Isusa Krista kako bi se zamislili konačni ciljevi i dobro stvaranja.³³ Postizanje dobrote je isključivo Božje djelo kroz Duha Svetoga, a ne ljudsko djelo. U istom kontekstu, Toma Akvinski govori o kreposti kao o 'utopljenoj kreposti' na svom vlastitom teološkom jeziku. On definira učinkovit uzrok ulivene kreposti kao Boga koji djeluje u nama.³⁴

Unatoč neslaganju između protestanata i katolika oko teološkog koncepta ulijevanja kao trajnog darivanja milosti za opravdanje, svi kršćani moraju prihvatiti da je samo Bog neupitna središnja točka postojanja kršćanskih kreposti. Samo kroz njegov kontinuirani rad u vjernicima, kršćani mogu postići savršenu dobrotu koju Bog želi da svi vjernici iskuse. Prihvaćanje Boga u vjeri tako produbljuje vjernikov osjećaj cjelovitosti kao ljudskog bića i rezultira pomirenim odnosom s Bogom koji se samoobjavljuje, koji vodi kršćanina da postane Božja samoobjava u potrazi za najvišim Božjim dobrom za stvarnost, prisutnost i potrebe sebe kao i bližnjeg. Prihvaćanjem Boga u vjeri ostvaruje se preobrazba sebe i kršćanski vjernik zna da sada pripada Bogu, a ne više sebi. Život kršćanina će počivati na Božjim namjerama i

³¹ Usp. Jonathan R. WILSON, *Gospel virtue: Practicing faith, hope and love in uncertain times*, Wipf and Stock Publishers, Eugene (OR), 2004., str. 35.

³² Usp. Solomon YIU - Koos VORSTER, *The goal of Christian virtue ethics: From ontological foundation and covenant relationship to the Kingdom of God*, str. 3.

³³ Usp. Jonathan R. WILSON, *Gospel virtue*, str. 36-37.

³⁴ Usp. *Isto*.

započeti zadaću povezivanja morala kreposti s posvećenjem pod Božjim stalnim vodstvom i milostivim oprostjenjem.³⁵

Može se zaključiti da je kršćanska etika kreposti ontološki utemeljena na Bogu koji je izvor svih kreposti. To je sam Bog, koji ulijeva i proizvodi u nama božanske darove kreposti po Kristovim zaslugama. Djela Božja nadilaze naše prirodne sposobnosti u tripartitnu podjelu vjere, nade i ljubavi. Vjera nam daje spoznati svoga Boga za kojega poslušno i vjerno živimo; nada nas tjera da se veselimo što ćemo mu se dosljedno i konačno pridružiti u konačnoj sudbini; a ljubav nas vodi da volimo njega i svoje bližnje. Kršćanski vjernici nova su Božja stvorenja kroz vjeru i nadu i stoga moraju ponovno ujediniti sve kreposti ljubavi, moći i pravde primljene od Boga i živjeti u ontološkoj stvarnosti kao nova bića u Kristu. Te su kršćanske kreposti odlike života novih bića koja odgovaraju na Isusov poziv i ispunjavaju svoje funkcije Kristovih sljedbenika u potrazi za istinskom dobrotom i konačnom konačnošću.³⁶

³⁵ Usp. *Isto*.

³⁶ Usp. *Isto*, str. 5.

2. LJUBAV KAO BOGOSLOVNA KREPOST

Ljubav predstavlja bogoslovnu krepost kojom ljubimo Boga iznad svega zbog njega samoga, a našeg bližnjeg iz ljubavi prema Bogu kao same sebe.³⁷ Isus je ljubav proglasio novom zapovijedi. Ljubeći svoje „do kraja” (Iv 13,1), on očituje ljubav koju prima od Oca. Ljubeći jedni druge, učenici su naslijedili Isusovu ljubav koju su i sami primili. Zato je Isus rekao: „Kao što je Otac ljubio mene, tako sam i ja ljubio vas; ostanite u mojoj ljubavi” (Iv 15,9). I još: „Ovo je moja zapovijed: ljubite jedni druge kao što sam ja vas ljubio” (Iv 15,12).³⁸

Ljubav je plod Duha i ispunjenje Zakona, obdržavanje zapovijedi Božjih i Krista njegova: „Ostanite u mojoj ljubavi; ako zapovijedi moje držite, u ljubavi mojoj ostat ćete” (Iv 15,9-10). Krist je umro iz ljubavi prema nama dok smo još bili „neprijatelji” (Rim 5,10). Gospodin traži od nas da volimo i svoje neprijatelje kao On. Također, od nas želi da budemo bliski onim najudaljenijima i ljubimo djecu i siromahe kao On. Ovdje svakako valja navesti opis ljubavi apostola Pavla koji stoljećima ostaje nenadmašan: „Ljubav je velikodušna, dobrotiva je ljubav, ne zavidi, ljubav se ne hvasta, ne nadima se; nije nepristojna, ne traži svoje, nije razdražljiva, ne pamti zlo; ne raduje se nepravdi, a raduje se istini; sve pokriva, sve vjeruje, svemu se nada, sve podnosi” (1 Kor 13,4-7).³⁹

Postoji bitna veza između teoloških kreposti. „Vjera je sigurnost onoga čemu se nadamo, uvjerenje stvari koje se ne vide” (Heb 11,1) i djeluje kroz ljubav, rekao je sveti Pavao (Gal 5,6). Od kreposti koje čovjeku služe na putu prema svetosti najveća je ljubav. Naravno, naglasio je Pavao, ako nemamo ljubavi, mi smo ništa (1 Kor 13,1). U noći prije nego što je trebao dati svoj život za nas na križu, Isus je rekao: „Kao što Otac ljubi mene, tako i ja ljubim vas. Ostanite u mojoj ljubavi”, dodajući: „Ovo je moja zapovijed: ljubite jedni druge kao što ja volim vas” (Iv 15,9).⁴⁰

³⁷ Usp. KKC, br. 1812.

³⁸ Usp. *Kako kreposti pripravljaju moći ljudskog bića da uđe u zajedništvo s Bogom*, dostupno na: <https://www.bitno.net/vjera/kako-kreposti-pripravljaju-moci-ljudskog-bica-da-ude-u-zajednistvo-s-bogom/>, (pristupljeno 25.4.2022.)

³⁹ Usp. *Isto*

⁴⁰ Usp. Donald WUERL, *The Theological Virtue of Love*, dostupno na: <https://cathstan.org/news/local/the-theological-virtue-of-love>, (pristupljeno 30.4.2022.)

Ideja ljubavi tema je nebrojenih pjesama, priča i filmova, ali i naših svakodnevnih misli. Ipak, unatoč svom tom fokusu i žeđi za ljubavlju kroz vijekove, mnogi se bore da je pronađu ili čak razumiju što je prava ljubav. Kultura često povezuje strast s ljubavlju. Ali trebamo paziti da puke osjećaje, koliko god bili intenzivni, ne izjednačimo s ljubavlju jer oni mogu biti vrlo različite stvarnosti. Kao što je papa Benedikt XVI. rekao: „Osjećaji dolaze i odlaze. Osjećaj može biti čudesna prva iskra, ali nije punina ljubavi”.⁴¹ Kao teološka krepost, ljubav je uobičajena i čvrsta sklonost nastojanju da postanemo poput Gospodina u konkretnim situacijama, ljubeći Boga i bližnjega, dajući nam duhovnu slobodu djece Božje.⁴²

Nadalje, uz ljubav se često veže milosrđe i milosrdno djelovanje, pa je ljubav također i samožrtvovanje davanja sebe slobodno, voljno i tražeći dobro drugoga. Konkretno, ljubav je odnos, a punina ljubavi usmjerena je prema sjedinjenju, prema zajedništvu. Plodna je i punina ljubavi. Po svojoj prirodi dinamična je i kreativna, nastoji donijeti novi život. Svatko od nas, naime, pronalazi svoje porijeklo u ljubavi. Ljubav je i naše konačno odredište. Nadalje, u ljubavi – i samo u ljubavi – svijet će biti otkupljen.⁴³

Ljudska ljubav među osobama je lijepa stvar, ali kada se naša ljudska ljubav spoji s božanskom ljubavlju, ona je još veća. Zapravo, ovo ukazuje na ispravan red ljubavi – najprije trebamo voljeti Boga, osobito ako želimo bolje voljeti druge. Kao što sveti Ivan potvrđuje: „Bog je ljubav, i tko ostaje u ljubavi, ostaje u Bogu, i Bog ostaje u njemu” (1 Iv 4,16). Ono što svijetu sada treba koliko i uvijek je ljubav. Ako se utvrdi da nedostaje, onda kao učenici misionari koje Bog voli, trebamo pomoći da se ta nezamjenjiva ljubav unese u živote drugih. Svojom ljubavlju zadovoljavamo današnje čežnje ljudi, odgovaramo na ona zahtjevna pitanja srca. Kroz ljubav se srca mogu promijeniti i svijet donijeti novi život.⁴⁴

„Kad ljubavi ne bih imao”, veli još Apostol, „ništa nisam!”. I sve ono što se zove povlastice, služenje, čak i krepost (...), bez ljubavi „ništa mi ne bi koristilo” (1

⁴¹ Benedikt XVI., *Deus caritas est*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006., br. 17.

⁴² Usp. Donald WUERL, *The Theological Virtue of Love*, dostupno na: <https://cathstan.org/news/local/the-theological-virtue-of-love>, (pristupljeno 30.4.2022.)

⁴³ Usp. *Isto*.

⁴⁴ Usp. *Isto*.

Kor 13,1-4). Ljubav je viša od svih kreposti. Ona je prva među bogoslovnim krepostima: „A sada: ostaju vjera, ufanje i ljubav – to troje – ali najveća je među njima ljubav” (1 Kor 13,13). Ljubav oživljava i nadahnjuje vježbanje u svim krepostima. Ona je „sveza savršenstva” (Kol 3,14); ona je forma kreposti (*forma virtutum*); ona ih spaja i međusobno raspoređuje; ona je izvor i cilj njihova kršćanskog vršenja. Ljubav osigurava i čisti našu ljudsku sposobnost ljubavi. Ona je uzdiže do nadnaravnog savršenstva božanske ljubavi.“⁴⁵

Provođenje čudorednog života nadahnuo ljubavlju daje kršćaninu duhovnu slobodu djece Božje. Kršćanin nije pred Bogom kao kakav rob, u ropskom strahu, ni kao najamnik koji traži plaću, nego kao dijete koje odgovara na ljubav onoga „koji nas prije uzljubi” (1 Iv 4,19). Ili se udaljujemo od zla iz straha od kazne i osjećamo se kao rob, ili dopuštamo da nas privuče nagrada i slični smo najamnicima; ili smo poslušni zbog dobra u njemu samome i iz ljubavi prema onome koji zapovijeda da slušamo (...) tada se osjećamo kao djeca. Plod su ljubavi radost, mir i milosrđe; ona zahtijeva velikodušnost i bratsku opomenu; ljubav je dobrohotnost; budi uzajamnost, ostaje nesebična i blagotvorna; ona je prijateljstvo i zajedništvo: Ispunjenje svih naših djela je ljubav. Tu je naša svrha; zato mi trčimo, prema tom cilju trčimo; kad stignemo, u njoj ćemo naći svoj odmor.⁴⁶

Živjeti život kreposti nadahnut ljubavlju daje kršćanima duhovnu slobodu Božje djece. Kršćani nisu robovi pred Bogom, koji se boje porobljavanja ili najamni radnici koji traže plaću, već djeca ljubavi koja odgovara na ljubav onoga „koji nas prije uzljubi” (1 Iv 4,19). Ili se odvrćamo od zla iz straha od kazne i osjećamo se kao robovi; ili dopuštamo da nas privlače nagrade, poput plaćenika; ili se pokoravamo zbog sebe, iz ljubavi prema onome koji zapovijeda da slušamo. Tada se osjećamo kao djeca. Plodovi ljubavi su milosrđe, radost i mir; ljubav nalaže bratsku opomenu i velikodušnost. Nadalje, ljubav potiče uzajamnost i dobrohotnost, ostaje blagotvorna i

⁴⁵ *Kako kreposti pripravlaju moći ljudskog bića da uđe u zajedništvo s Bogom*, dostupno na: <https://www.bitno.net/vjera/kako-kreposti-pripravlaju-moci-ljudskog-bica-da-ude-u-zajednistvo-s-bogom/>, (pristupljeno 25.4.2022.)

⁴⁶ Usp. *Isto*.

nesebična, predstavlja zajedništvo i prijateljstvo. Može se reći da je ljubav ispunjenje svih čovjekovih djela.⁴⁷

2.1. Jezični problem

Božja ljubav prema čovjeku temeljno je pitanje ljudskog života i postavlja važna pitanja o tome tko je Bog i tko smo mi. U tom smislu, barijere su uglavnom jezična pitanja. Riječ „ljubav“ danas je postala jedna od najčešće korištenih, ali i najzloupotrebljivanijih riječi, a povezuje je s brojnim značenjima. Počnimo s osvrtom na široku semantiku riječi „ljubav“: govori se o ljubavi kao domoljublju, ljubavi među prijateljima, ljubavi prema poslu i karijeri, ljubavi između roditelja i djece, ljubavi između braće i rodbine, ljubavi prema bližnjima i ljubav i prema Bogu. Ipak, u svojoj raznolikosti značenja, ljubav između muškarca i žene, u kojoj su duša i tijelo neodvojivi, i naizgled neodoljivo obećanje sreće koja se otkriva pred muškarcem, je ljubav u pravom smislu riječi. U usporedbi s njom, sve druge ljubavi, barem na prvi pogled, kao da blijede. Stoga Benedikt XVI. postavlja pitanje: Jesu li sve te vrste ljubavi zapravo jedna te ista stvarnost? I je li ljubav, unatoč raznolikosti njezinih manifestacija, u konačnici jedna ili samo koristimo istu riječ za sasvim drugu stvarnost?⁴⁸

2.2. Isus Krist – utjelovljena Božja ljubav

Prava novost Novog zavjeta ne leži u novim pojmovima, nego u Isusu Kristu, koji je tim pojmovima dao tjelesni oblik – koje Benedikt XVI. naziva realizmom bez presedana. Još u Starom zavjetu, biblijska novost nije samo u apstraktnim terminima, već u nepredvidivim i u nekom smislu neusporedivim Božjim postupcima. Ovaj Božji čin sada poprima dramatičan oblik, zapravo, u Isusu Kristu, sam Bog je krenuo pronaći „izgubljene ovce“, izgubljena ljudska bića koja pate. Kad je Isus u svojim prisposobama govorio o pastiru koji slijedi izgubljenu ovcu, o ženi koja je tražila drahmu, o ocu koji je sreo i zagrljio izgubljenog sina, to nisu samo riječi, već odraz

⁴⁷ Usp. *Isto*.

⁴⁸ Usp. Benedikt XVI., *Deus caritas est*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006., br. 2.

Njegove prisutnosti i djelovanja. Njegova smrt na križu bila je vrhunac Božjeg okretanja protiv samog sebe, u kojem se dao da uskrsne i spasi palog čovjeka.⁴⁹

Izraz „Kristova ljubav“ korišten u Novom zavjetu odnosi se na Njegovu ljubav prema čovječanstvu. Isus pokazuje svoju ljubav prema nama na mnogo načina, u konačnici to dokazuje svojom smrću i uskrsnućem od mrtvih. Prvo, Kristova se ljubav pokazuje kroz Isusa koji dolazi s neba na zemlju. Ivan nam govori: „I Riječ tijelom postade i nastani se među nama, i vidjesmo slavu njegovu, slavu kao jedinorođenoga od Oca, punu milosti i istine“ (Iv, 1,14). Drugo, Isus je doživio kušnju, ali nije sagriješio: „Jer mi nemamo velikog svećenika koji ne bi mogao suosjećati s našim slabostima, nego onoga koji je u svakom pogledu bio iskušavan kao i mi, ali bez grijeha“ (Heb 4,15). Treće, Isus je izdržao da ga je izdao bliski sljedbenik. Luka nam govori sljedeće: „Tada je Sotona ušao u Judu zvanog Išariotski, koji je bio u broju dvanaestorice. Otišao je i savjetovao se s glavarima svećeničkim i službenicima kako bi im ga mogao izdati“ (Lk 22,3-4). Četvrto, Kristova se ljubav pokazala kroz bol koju je Isus pretrpio u mucu i smrti na križu.⁵⁰

Krist nas je, kao naš primjer, toliko volio da je žrtvovao sve, uključujući i svoj život, za našu dobrobit. Bio je toliko predan da vidi kako se naš odnos s Ocem popravi, da vidimo da imamo priliku uživati, radovati se, željeti, biti sretni u Ocu i uživati u Ocu, da nas je samopožrtvovno volio, kao i svog Oca.⁵¹

Izraz „ljubav Kristova“, za razliku od „ljubav prema Kristu“, odnosi se na ljubav koju On ima prema čovječanstvu. Njegova ljubav se može ukratko izraziti kao Njegova spremnost da djeluje u našem najboljem interesu, posebno u zadovoljavanju naših najvećih potreba, iako Ga je to svega koštalo i iako smo najmanje bili vrijedni takve ljubavi. Iako je Krist Isus, budući da je Bog po naravi, postojao od početka vremena s Bogom Ocem i Duhom Svetim, On je dragovoljno napustio svoje prijestolje da bi postao čovjek, da bi mogao platiti kaznu za naš grijeh kako ga ne bismo morali plaćati cijelu vječnost u ognjenom jezeru (Otk 20,11-15). Budući da je grijeh

⁴⁹ Usp. *Isto*, br. 12.

⁵⁰ *The love of Christ – What is it?*, dostupno na: <https://www.compellingtruth.org/love-of-Christ.html> (pristupljeno 19.4.2022.)

⁵¹ Usp. Jack ASHCRAFT, *What Is the Love of Christ?*, dostupno na: <https://www.christianity.com/wiki/jesus-christ/what-is-the-love-of-christ.html>, (pristupljeno 30.4.2022.)

čovječanstva platio naš bezgrešni Spasitelj Isus Krist, Bog koji je pravedan i svet sada može oprostiti naše grijeha kada prihvatimo Isusa Krista i tražimo od njega otpuštenje grijeha. Dakle, Kristova se ljubav pokazuje kada je napustio dom na nebu, gdje je bio štovan i počašćen kako je zaslužio, da dođe na zemlju kao čovjek gdje će biti izrugivan, izdan, premlaćen i razapet na križu da plati kaznu za naš grijeh, uskrsnuvši treći dan od mrtvih.⁵²

Ponekad ljudi mogu dragovoljno dati svoje živote za one koje smatraju vrijednima – prijatelja, rođaka, druge „dobre” ljude – ali Kristova ljubav nadilazi to. Kristova ljubav proteže se na one koji su je najnevredniji. On je dragovoljno primio kaznu za one koji su ga mučili, mrzili, pobunili se protiv Njega i nisu marili za Njega, one koji su bili najnezaslužniji za Njegovu ljubav. Dao je najviše što je mogao dati za one koji su to najmanje zaslužili. Žrtva je, dakle, bit božanske ljubavi, koja se zove *agape* ljubav. Ovo je ljubav slična Bogu, a ne ljubav slična čovjeku (Mt 5,43-48).⁵³

Ova ljubav koju nam je pokazao na križu samo je početak. Kada se uzdamo u Njega kao svog Spasitelja, On nas čini Božjom djecom, sunasljednicima s Njim. On dolazi da se nastani u nama po svom Duhu Svetom, obećavajući da nas nikada neće napustiti ili napustiti. Dakle, imamo ljubavnog suputnika za cijeli život. I bez obzira kroz što prolazimo, On je tu, i njegova ljubav nam je uvijek dostupna. Ali kako On s pravom vlada kao dobroćudni Kralj na nebu, trebamo mu dati položaj koji zaslužuje i u našim životima, položaj Učitelja, a ne samo suputnika. Tek tada ćemo iskusiti život kako je On namjeravao i živjeti u punini Njegove ljubavi.⁵⁴

2.3. Jedinствена veličina kreposne ljubavi

Ljubav nije najveća krepost zbog činjenice da je jedina krepost koja će biti prisutna u našem vječnom postojanju s Bogom. Vjera i nada također spadaju u ovu kategoriju. Ostaje pitanje zašto je ljubav najveća od njih? Apostol Pavao ne odgovara eksplicitno na ovo pitanje. Bez obzira na razloge zašto nije detaljno objašnjavao,

⁵² Usp. *What is the love of Christ?*, dostupno na: <https://www.gotquestions.org/love-of-Christ.html>, (pristupljeno 30.4.2022.)

⁵³ Usp. *Isto*

⁵⁴ Usp. *Isto*

možemo pretpostaviti da nije osjećao potrebu za tim. Jedinstvena veličina ljubavi kao kršćanske kreposti bila mu je očigledna, a vjerojatno je trebala biti i njegovoj publici. Sv. Pavao nas uči da nisu duhovni darovi ti koji obilježavaju zrelost vjernika. To je njihovo življenje ljubavi. Pavao tvrdi da kršćanin može koristiti impresivne duhovne darove, ali bez primarne motivacije ljubavi, ti darovi i njihove dobrobiti su prazni. Čovjek može pokazati najveće govorne sposobnosti, posjedovati svo znanje, imati čudesnu vjeru, izvoditi najveća djela nesebičnosti, pa čak i podnijeti konačnu žrtvu, ali odsutnost ljubavi u životu čini bilo koju od ovih kvaliteta besmislenom. Ne radi se o tome koliko su dojmiljivi ili djelotvorni čovjekovi darovi koji određuju snagu ili kvalitetu njegovog kršćanskog hoda. Umjesto toga, kvalitetu kršćanina mjerimo kvalitetom njegove ljubavi. Vjera i nada također su dobri duhovni pokazatelji, ali najveća je ipak ljubav. Duhovni darovi su važni za crkvu, ali svoju svrhu i djelotvornost nalaze u ljubavi.⁵⁵

Konačno, razmotrimo širu perspektivu Svetog pisma. Vidjeli smo kako sv. Pavao piše o prvenstvu ljubavi. Odjeka te iste istine nalazimo u cijeloj Bibliji. Najprije ljubav možemo pronaći u samoj Božjoj naravi. Apostol Ivan je u svojoj Prvoj poslanici napisao ovu dobro poznatu rečenicu: „Bog je ljubav”. On ne izjednačava to dvoje, kao da je Bog apstraktan, neosoban pojam poput ljubavi ili istine. Umjesto toga, taj redak znači da je ljubav određujuća kvaliteta Boga kao osobe. On je izvor i savršenstvo svake ljubavi; savršena ljubav dolazi od Boga, i nitko nije pokazao ljubav savršenije od Njega. Ako je ljubav određena Božja kvaliteta i ako je On njezin glavni izvor, onda bi bilo razumno zašto bi je Pavao smatrao najvećom kreposti. Najvećom jer najbolje prikazuje Božji karakter.⁵⁶

Doista, ne možemo pronaći redak u Svetom pismu gdje je Bog definiran vjerom ili nadom. Kada se otkrije, dokazuje se kao Bog ljubavi. To ne znači da On odobrava sve naše grešne izbore. Ljubav nije odobravanje. Ljubav djeluje samo u korist drugoga, a ponekad to znači da se Bog grubo ponaša s nama. Ali u svim svojim odnosima i interakcijama s čovjekom, Bog se pokazuje kao pun ljubavi. Stoga nije čudo da je

⁵⁵ Usp. Christian ACOSTA, *Love – The Greatest Virtue*, dostupno na: <https://shepherdthoughts.com/baptistchurchny/love-the-greatest-virtue/>, (pristupljeno 30.4.2022.)

⁵⁶ Usp. *Isto*.

ljubav najvažnija kršćanska krepost, jer ona najbolje predstavlja Boga kojemu služimo.⁵⁷

U svojoj posljednjoj poruci prije uhićenja i raspeća, Isus je svojim najbližim učenicima ostavio važnu završnu uputu: „Ljubite jedni druge”. Gospodin je znao da će okupljanje njegove Crkve iz svih etničkih skupina i podrijetla neizbježno donijeti probleme. Ljubav bi bila jedina krepost koja bi mogla održati njegov narod na okupu, pogotovo jer je Crkva bila u svojim početnim fazama nastanka. I ne samo to, ljubav bi razlikovala Crkvu od svijeta kao zajednicu koja je slijedila Isusa, vrhunski primjer ljubavi. Ovdje dolazimo do konačnog razloga zašto je ljubav najveća krepost. Ono što ljubav čini tako jedinstvenom kao kršćanskom odlikom jest to što daje osnovu za evanđelje. Apostol Ivan nam, opet, daje pozadinu za ovu vrlo važnu istinu. Iz večernjeg razgovora između Isusa i židovskog farizeja dobivamo, može se reći, možda i najcitiraniji biblijski redak svih vremena: „Jer Bog je tako ljubio svijet da je dao svog jedinorođenog Sina” (Iv 3,16). Ljubav je potaknula Boga Oca da na neko vrijeme žrtvuje svoje nebesko jedinstvo i zajedništvo sa Sinom. Isus je došao kao čovjek kako bi stao kao glava ljudskog roda i umro kao konačna žrtva za sav grijeh. Ivan je tu istinu ponovio u svojoj Prvoj poslanici na kraju svoje službe: „U tome se očitovala ljubav Božja prema nama, da je Bog poslao svog jedinorođenog Sina u svijet” (1 Iv 4,9).⁵⁸

Od Starog zavjeta do Novog, od Zakona do Evanđelja, Bog se objavio kao Bog ljubavi. Ne postoji dio njegovog otkrivenja u kojem ne vidimo njegovu ljubav živopisno prikazanu. Svaka poruka, svaka komunikacija od Boga dolazi nam posredstvom ljubavi. Pavao je to znao pa ima smisla da ljubav stavi na vrh piramide kršćanskih kreposti i moralnih dužnosti, čak i iznad vjere i nade. Ljubav ostaje najveća jer najbolje prikazuje Božji karakter, ali također najbolje bilježi sadržaj njegove objave nama. Bez njegove ljubavi nema evanđelja, nema nade, nema konačnog mira, nema šanse za obnovu zajedništva s njim. Njegova ljubav je doprla do nas i omogućila sve ovo.⁵⁹

⁵⁷ Usp. *Isto*.

⁵⁸ Usp. *Isto*.

⁵⁹ Usp. *Isto*

2.4. Djelotvorna ljubav

Za kršćansko savršenstvo Živan Bezić navodi da je razmjerno žaru ljubavi: dočim je veća ljubav, time je veće i savršenstvo. Navodi da se sve ostale kreposti s ljubavlju rađaju, rastu ili nestaju, te da ih ljubav ih omogućuje, prožima i obogaćuje. Sve su kreposti po ljubavi usmjerene isključivo konačnoj Svrsi. Skolastici za to navode: „*Caritas est forma omnium virtutum*.“⁶⁰

Prava ljubav nije samo emotivna, već učinkovita i djelotvorna. Ona se ne pokazuje i manifestira riječima, nego djelima. Ona se očituje u brzom, radosnom i trajnom prakticiranju ljubavi prema Bogu i bližnjemu i potpunom ovladavanju vlastitim strastima. Čin ljubavi zahtijeva odricanje i žrtvu. Nema ljubavi bez žrtve. Bez žrtve nema savršenstva. Tako se očitovala i Božja ljubav prema nama u žrtvi na križu: „*Tota vita Christi fuit crux et martyrium*“.⁶¹ „Isusov primjer je za nas poučan i obavezan, tko hoće da ide za mnom, neka se odrekne sama sebe, neka uzme križ svoj i neka me slijedi. (Mt 16, 24). Apostol tvrdi: Oni koji su Kristovi propeše svoje tijelo s manama i požudama“ (Gal. 5,24).⁶² Ljubav je temeljno pravilo kršćanskog života. Kršćanski poziv na svetost uključuje sve aspekte života u kojem je ljubav u središtu, ali su važne i druge. Stupanj svetosti sukladan je u stupnju ljubavi te uvijek može biti više. Ne smijemo zaboraviti da ljubav na neki način daje našim činima nadnaravnu vrijednost i Bog više gleda na ljubav u neko djelo nego samo djelo. Dok živimo možemo svaki dan sve više rasti u ljubavi te možemo biti svetiji nego prethodni dan.

2.5. Ljubav i milosrđe

Milosrđe je jedna od središnjih tema Biblije i kršćanstva. U Starom zavjetu Bog nije samo Bog koji kažnjava ili se sveti, nego je prije svega Bog koji pokazuje ljubav

⁶⁰ Usp. Živan BEZIĆ, *Kršćansko savršenstvo – asketika*, str. 50.

⁶¹ Usp. *Isto*.

⁶² *Isto*.

i milosrđe.⁶³ Teološko-pastoralna suradnja koja utjelovljuje i naviješta milosrđe na način predstavlja sve načine djelovanja crkvene zajednice.⁶⁴

U klasičnoj katoličkoj teologiji ljubav se shvaćala kao nadnaravna ili teološka krepost milosrđa i njezinih djela. Kroz božansko uliveno milosrđe osoba je usmjerena izravno na Božju dobrotu kakav je u sebi, a Bog je ljubljen radi Njega samog. Budući da je milosrđe namijenjeno Bogu onakvom kakav jest sam po sebi, a ne kao jedinom Stvoritelju svemira, shvaćeno je kao različito od prirodne ljubavi prema Bogu, na temelju prirodnog znanja o njemu kao izvoru svemira. Prema tome, milosrđe pretpostavlja nadnaravnu spoznaju o Bogu, odnosno vjeru, koja zauzvrat postoji samo kao odgovor na slobodnu, nadnaravnu, božansku objavu. Čak i ova najrudimentarnija izjava o značenju milosrđa u klasičnoj teologiji otkriva da je pojam „milosrđe“ neodvojivo vezan od značenja takvih drugih pojmova kao što su prirodna ljubav, prirodno znanje, vjera, objava, prirodno i nadnaravno. Milosrđe se analizira i njegovo značenje koristi kao dio teološkog konceptualnog sustava; njegovo se značenje dodjeljuje zajedno s dodjeljivanjem drugih značenja unutar sustava.⁶⁵

Božje milosrđe je temelj Novog zavjeta. Isus iz Nazareta predstavlja puninu objave milosrdnog Boga: On naviješta Božje milosrđe na konkretne, vidljive i opipljive načine. U Isusu se Bog očituje na jedinstven način kao ljubeći, suosjećajan, Onaj koji oprašta, liječi, podiže, ponovno otkriva, ohrabruje, vraća dostojanstvo čovjeka. Isus iz Nazareta je svojim riječima, svojim djelima i cijelim bićem naviještao Božju ljubav i milosrđe, što je kulminiralo smrti na križu.⁶⁶

U udžbeničkom načinu proučavanja teologije, glavna rasprava o milosrđu tradicionalno je bila dio moralne teologije, discipline koja je u prošlosti bila orijentirana na pripremu ispovjednika. Orijentacija prema praksi, danas je općepriznato, bila je pogodna za razumijevanje kršćanskog života na minimalistički način. Kršćanski život kako je predstavljen u udžbeniku život je propisa ili zapovijedi.

⁶³ Usp. Davor VUKOVIĆ, *Milosrđe u perspektivi nove evangelizacije*, u: *Diacovensia*, 23, (2015.) 4. str. 406.

⁶⁴ Usp. Nikola VRANJEŠ, *Milosrđe kao temeljni element svakog navještaja*, u: *Bogoslovska smotra*, 86 (2016.) 3, str. 687.

⁶⁵ Usp. *Love, Virtue Of*, dostupno na: <https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/love-virtue>, (pristupljeno 21.4.2022.)

⁶⁶ Usp. Davor VUKOVIĆ, *Milosrđe u perspektivi nove evangelizacije*, str. 406.

Razlikuje se od života savjeta, koji je također bio klasificiran kao život težnje za savršenstvom i proučavan u drugoj disciplini, asketskoj teologiji. Moralni teolozi općenito su tvrdili da Kristov novi zakon milosrđa ne dodaje nikakve moralne propise u materijalnom smislu onima koji su već sadržani u Dekalogu; milosrđe je, naprotiv, donijelo novi „oblik“ djelima u skladu s tim propisima. Tako je moralna teologija krojila milosrđe da odgovara životu propisa. Dok je lice milosrđa u asketskoj teologiji bilo velikodušno i požrtvovno, odražavajući lice njezina rassetoga Gospodina, lice milosrđa u moralnoj teologiji često je bilo egocentrično i sebično. Moralisti su milosrđe vidjeli kao ljubav, prvo, prema Bogu; drugo, za sebe; i tek treće, za drugoga. Budući da se kršćanski život koji proučava asketska teologija smatrao izvanrednim, i budući da biblijska istraživanja još nisu postojala, moralističko shvaćanje milosrđa prevladalo je u klasičnoj katoličkoj teologiji.⁶⁷

2.6. Krepost ljubavi u promišljanjima sv. Augustina

U suvremenom svijetu, mi smo skloni razmišljati o ljubavi samo kao o emociji – nečemu u što „upadamo“, nečemu što nam se „dogđa“. Svakako postoji ljubav ove vrste: ljubav koju „osjećamo“ i ponekad osjećamo vrlo snažno. Ali važno je shvatiti da ovo nije jedina vrsta ljubavi. Tu je i ljubav kao krepost – kada ljubav postaje ne samo osjećaj koji imamo, već ustaljena sklonost da činimo dobro za druge: sklonost da budemo požrtvovni, suosjećajni i pravedni. Možda nema zloupotrijebljene fraze iz spisa svetog Augustina od izreke: „Ljubi i čini što hoćeš“. Mnogi ljudi zamišljaju da to znači: „Voli i radi što god želiš.“ Ili: „Ako nešto radiš s ljubavlju, onda što god da je, u redu je.“ Prema Augustinu, budući da je Bog ljubav, kada ljubimo istinski i nesebično, ljubimo Božjom vlastitom ljubavlju. On nam dopušta da sudjelujemo u istom duhu ljubavi koji vječno postoji između Oca, Sina i Duha. On nam daje ono što Toma Akvinski naziva „novim zakonom“, „zakonom milosti“, kojim se „milosrđe širi u našim srcima“.⁶⁸

⁶⁷ Usp. *Love, Virtue Of*, dostupno na: <https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/love-virtue>, (pristupljeno 21.4.2022.)

⁶⁸ Randall SMITH, *Love as a Virtue*, dostupno na: <https://www.thecatholicthing.org/2015/02/11/love-virtue/>, (pristupljeno 20.4.2022.)

Kad je ljubav krepost, zahtijeva disciplinu. Zahtijeva da surađujemo s Božjom milošću. I tako, nedugo nakon što je Augustin dao onaj poznati komentar: „Ljubi i čini što hoćeš”, on upozorava svoju zajednicu da „ne bi smjeli zamišljati ljubav kao groznu ili tromu stvar” ili da bi je sačuvali nekom vrstom „pitomosti i bezvoljnosti.“ Golubica koja je sišla na Gospodina na njegovu krštenju značila je milosrđe, kaže Augustin, „jer golubica, iako nema gorčine, ipak se kljunom i krilima bori za svoje mlade. Njezina je žestina bez gorčine.” Svatko tko je vidio majku kako štiti svoje dijete od stranaca razumjet će tu frazu. Ne vidimo „žestinu ljubavi“ u modernom shvaćanju „voli i čini što hoćeš“. To je „voli i idi s tokom“. To je ljubav kao samoopravdanje za ono što želimo. Augustin suprotstavlja oca koji će možda morati kazniti svog sina zbog njegove ljubavi prema otmičaru koji planira mamiti dijete na svoje uništenje, „zadivljujući ga gorkom ljubavlju”. I mi bismo se trebali zapitati, kada kažemo „volim te“, je li to stvarno ljubav, ili (da smo bili iskreniji prema sebi), jesmo li, poput Augustinova otmičara (na latinskom zavodnik), jednostavno mamimo nekoga „gorkom ljubaznošću“ na mjesto na kojem želimo da budu? Je li ljubav koju ispovijedamo doista usmjerena na njihovo dobro, odnosno na zadovoljenje vlastitih želja i planova? Je li to vrsta ljubavi koja stvara novi život, ili je ona vrsta koja ga uništava, pogotovo ako je nerođeni život plod ove deklarirane „ljubavi”?⁶⁹

2.7. Ljubav prema bližnjemu

Vjerničko izvršavanje „nove zapovijedi“ naziva se kriterijem istinskog kršćanskog sljedbeništva, mjerilom po kojem ćemo biti suđeni, najboljim dokazom da ljubimo samoga Boga i ispunjenje cijelog zakona. Izraz „ljubiti bližnjega radi Boga“ znači da se uzdižemo iznad razmatranja puke prirodne solidarnosti i suosjećanja do višeg pogleda na naše zajedničko božansko posvojenje i nebesko naslijeđe; samo se u tom smislu naša bratska ljubav može približiti ljubavi koju je Krist imao i ima za nas, i neka vrsta moralnog identiteta između Krista i bližnjega, postaje razumljiva. Iz tog visokog motiva kao nužna posljedica proizlazi univerzalnost bratskog milosrđa.⁷⁰ Što

⁶⁹ Usp. *Isto*

⁷⁰ Usp. *Love, Theological Virtue of*, dostupno na: <https://www.ewtn.com/catholicism/library/love-theological-virtue-of-10352>, (pristupljeno 20.4.2022.)

god više ljubimo Boga istodobno ćemo ljubiti bližnje. Ne možemo na ispravan način ljubiti bližnjega, ako sebe ispravno ne ljubiš.

2.8. Krepost ljubavi u papinskim dokumentima

Kada se uključi Bog, naša se ljubav povećava. Ljubiti Boga prije nego supružnike, roditelje, djecu ili bližnje, ljubiti ih s Bogom i po Bogu, znači da ih zapravo volimo više, a ne manje. To znači da će ljubav opstati. Ovo je ljubav za koju smo svi stvoreni. Ne možemo voditi živote koji su jalovi i statični. Doista, sveti Ivan Pavao II. je rekao: „Čovjek ne može živjeti bez ljubavi. On ostaje biće koje je za sebe neshvatljivo, njegov život je besmislen, ako mu se ljubav ne otkrije, ako ne susreće ljubav, ako je ne doživi i ne učini svojom, ako u njoj intimno ne sudjeluje.”⁷¹

Papa Franjo dodaje: „Ljubav se ne može svesti na efemernu emociju. Istina, zaokuplja našu afektivnost, ali kako bi je otvorili voljenom i tako prokrčili put koji vodi od egocentričnosti prema drugoj osobi, kako bismo izgradili trajnu vezu; ljubav ima za cilj sjedinjenje s voljenim”.⁷²

Ljubav je srce Evanđelja, a priča o Gospodinovoj ljubavi prema nama ispričana je na stranicama Svetog pisma i ljudske povijesti. Štoviše, ispunjena transcendentnim otajstvom; „ljubav obuhvaća cjelokupno postojanje u svakoj od njegovih dimenzija, uključujući i dimenziju vremena. Teško da bi moglo biti drugačije, budući da njegovo obećanje gleda prema svom konačnom cilju: ljubav gleda u vječno”⁷³, objasnio je papa Benedikt XVI. u svojoj veličanstvenoj enciklici o ljubavi, *Deus caritas est*.

⁷¹ Ivan Pavao II., *Redemptor hominis – Otkupitelj čovjeka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997., br. 10.

⁷² Papa Franjo, *Lumen fidei - Svjetlo vjere*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2013., br. 27.

⁷³ Benedikt XVI., *Deus caritas est*, br. 6.

ZAKLJUČAK

Za krepost se može reći da predstavlja trajno i dobro duševno raspoloženje po kojemu se čestito živi, ili sažetije: krepost predstavlja svjesnu dobru naviku (*habitus operativus bonus*). Ona ne predstavlja automatske navike (koja nemaju zasluge), niti neku lošu navadu (koja zaslužuje kaznu), no uvijek i unatoč svemu navedenom, sama krepost se razvija dugotrajnim činjenjem dobrih čina. Sama krepost uključuje ispravne ciljeve i namjere, dobra djela kao jedino ispravno sredstvo za postizanje cilja, ispravne mjere u djelu, te upornost i ustrajnost u dobru.

Za krepost se također može reći da predstavlja veliku snagu ljudske duše. Ona je osnova katoličke askeze, a njen ideal je vrlina, sveti kršćanin. Kršćanske kreposti proizlaze iz nadnaravnih stanja (milost) i nadnaravnih motiva (vjera i ljubav prema Kristu). Kreposti na najbolji način usavršuju čovjeka i njegovo nastojanje prema dobru. Bogoslovne kreposti vjere, nade i ljubavi (ljubav) su kreposti koje se izravno odnose na Boga. Oni se ne stječu ljudskim trudom, nego se, počevši od krštenja, ulijevaju u nas kao darovi od Boga. Oni nas raspoložuju da živimo u odnosu s Presvetim Trojstvom.

Ljubav je viša od svih kreposti. Ona je prva među bogoslovnim krepostima: „A sada: ostaju vjera, ufanje i ljubav – to troje – ali najveća je među njima ljubav” (1 Kor 13,13). Ljubav oživljava i nadahnjuje vježbanje u svim krepostima. Ona je „sveza savršenstva” (Kol 3,14); ona je forma krepostî (*forma virtutum*); ona ih spaja i međusobno raspoređuje; ona je izvor i cilj njihova kršćanskog vršenja. Ljubav osigurava i čisti našu ljudsku sposobnost ljubavi. Ona je uzdiže do nadnaravnog savršenstva božanske ljubavi.⁷⁴

⁷⁴ *Kako kreposti pripremaju moći ljudskog bića da uđe u zajedništvo s Bogom*, dostupno na: <https://www.bitno.net/vjera/kako-kreposti-pripravljaju-moci-ljudskog-bica-da-ude-u-zajednistvo-s-bogom/>, (pristupljeno 25.4.2022.)

BIBLIOGRAFIJA

1. Izvori:

Benedikt XVI., *Deus caritas est*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006.

Drugi vatikanski koncil – *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986.

Franjo, *Lumen fidei - Svjetlo vjere*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2013.

Ivan Pavao II., *Redemptor hominis – Otkupitelj čovjeka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997.

Katekizam Katoličke Crkve, Hrvatska biskupska konferencija – Glas Koncila, Zagreb, 2016.

2. Literatura:

Aumann Jordan, *Spiritual Theology*, Sheed and Ward, London, 1980.

Bezić Živan, *Kršćansko savršenstvo – asketika*, Crkva u svijetu, Split, 1973.

Fuček Ivan, *Krepostan čovjek — domet i zadatak*, u: *Crkva u svijetu*, 14 (1979.), br. 3. str. 235-250.

Parlov Mladen, *Razumska krepost vjere – temelj kršćanskoga života*, u: *Zbornik Zapad, vjera i razum*, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt am Main, 2015., str. 125-142.

Vranješ Nikola, *Milosrđe kao temeljni element svakog navještaja*, u: *Bogoslovska smotra*, 86 (2016.) br. 3. str. 687-704

Vuković Davor, *Milosrđe u perspektivi nove evangelizacije*, u: *Diacovensia*, 23, (2015.) br. 4. str. 405-407.

Wilson Jonathan R., *Gospel virtue: Practicing faith, hope and love in uncertain times*, Intervarsity Press, 1998.

Yiu Solomon - Vorster Koos, *The goal of Christian virtue ethics: From ontological foundation and covenant relationship to the Kingdom of God*, u: *In Die Skriflig/In Luce Verbi*, 47 (2013.) br. 1. str. 1-9.

3. Mrežni izvori:

Acosta Christian, *Love – The Greatest Virtue*, dostupno na:

<https://shepherdthoughts.com/baptistchurchny/love-the-greatest-virtue/>, (pristupljeno 30.4.2022.)

Ashcraft Jack, *What Is the Love of Christ?*, dostupno na:

<https://www.christianity.com/wiki/jesus-christ/what-is-the-love-of-christ.html>, (pristupljeno 30.4.2022.)

Kilian Benjamin R., *Virtue Ethics for Christians*, dostupno na:

https://digitalcommons.cedarville.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1008&context=cedar_ethics_online, (pristupljeno 20.4.2022.)

Kako kreposti pripravljaју moći ljudskog bića da uđe u zajedništvo s Bogom,

dostupno na: <https://www.bitno.net/vjera/kako-kreposti-pripravljaју-moci-ljudskog-bica-da-ude-u-zajednistvo-s-bogom/>, (pristupljeno 25.4.2022.)

Love, Theological Virtue of, dostupno na:

<https://www.ewtn.com/catholicism/library/love-theological-virtue-of-10352>, (pristupljeno 20.4.2022.)

Love, Virtue Of, dostupno na: <https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/love-virtue>, (pristupljeno 21.4.2022.)

Smith Randall, *Love as a Virtue*, dostupno na:

<https://www.thecatholicthing.org/2015/02/11/love-virtue/>, (pristupljeno 20.4.2022.)

The love of Christ – What is it?, dostupno na: <https://www.compellingtruth.org/love-of-Christ.html> (pristupljeno 19.4.2022.)

Virtue in Christianity, dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/virtue-in-Christianity>, (pristupljeno 17.4.2022.)

What is the love of Christ?, dostupno na: <https://www.gotquestions.org/love-of-Christ.html>, (pristupljeno 30.4.2022.)

What is virtue? Why is it important in the Christian life?, dostupno na: <https://www.archspm.org/faith-and-discipleship/catholic-faith/what-is-virtue-why-is-it-important-in-the-christian-life/>, (pristupljeno 22.4.2022.)

World Council of Churches, Pope John Paul II., dostupno na: <https://www.oikoumene.org/resources/documents/pope-john-paul-ii>, (2.9.2021.)

Wuerl Donald, *The Theological Virtue of Love*, dostupno na: <https://cathstan.org/news/local/the-theological-virtue-of-love>, (pristupljeno 30.4.2022.)

Obrazac

A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja, _____, kao pristupnik za stjecanje zvanja *sveučilišnoga/sveučilišne prvostupnika/prvostupnice katehetike*, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo moga vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, _____

Potpis

THE VIRTUES OF LOVE IN THE CENTER OF CHRISTIAN LIFE

SUMMARY

Virtues are fundamental to Christian ethics. They consist of four „natural“ virtues, those implanted in the old pagan world that stem from the common endowment of mankind, and three „theological“ virtues, those that are specifically prescribed in Christianity and that arise as special gifts from God. Theological virtues of faith, hope and love (love) are those virtues that are directly related to God. They are not acquired by human effort, but, beginning with baptism, are poured into us as gifts from God. They dispose of us to live in a relationship with the Most Holy Trinity. Love represents the theological virtue by which we love God above all for his own sake, and our neighbor out of love for God as ourselves. Jesus proclaimed love a new commandment. Living a life of virtue inspired by love gives Christians the spiritual freedom of God's children.

Keywords: virtue, love, divine love, love in Christianity, charity